

קווים לדמותו של מורנו הרב יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל

- א. ספר שמירת שבת כהלכתה
- ב. רב בית החולים שערי צדק
- ג. מניעת עיתונות פסולה
- ד. גבאי צדקה
- ה. גמ"ח הלוואות
- ו. קשריו עם רבני ההתיישבות
- ז. פורץ דרך בכשרות הבשר
- ח. הדרכה הלכתית לחיילים
- ט. מקוואות טהרה
- י. חיבתו לשמירת מצוות שמייטה ואכילת פירותיה
- יא. חיגור בשמיטה
- יב. פירות שביעית בישיבת 'קול תורה'
- יג. היתר הר"ש והרמב"ן בירקות בשמיטה
- יד. אפיית מצות שמורות וברכת 'על מחייתה'

א. ספר שמירת שבת כהלכתה

שם עולם קנה לו מו"ר הרב יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל בספרו 'שמירת שבת כהלכתה' - הלכה למעשה לבית היהודי'. הספר נפוץ ברבבות עותקים, ותורגם לתריסר שפות. המהדורה השלישית המורחבת יצאה לאור בשנת תש"ע, כאשר בניו שליט"א מסייעים ביד אביהם להשלים את המלאכה. פסקי רבו הגרש"ז אויערבך זצ"ל משוקעים ממש בכל עמוד ועמוד של הספר. כבר האריכו רבים בתיאור הספר הזה והמהפכה שגרם בעולם ההלכה בדורנו, ולא אאריך בזה כאן.

אביא בזה שני סיפורים קצרים המעידים על השפעת הספר בכל החוגים, ששמעתי בשעת ניחומי אבליים. סיפור אחד הוא על הסופרת הדגולה יוכבד סגל ע"ה, מחברת הסדרה הידועה "כה עשו חכמינו". גב' סגל שהתה בערוב ימיה בבית אבות. היא קבעה לעצמה חברותא יומית עם דיירת אחרת בספר שמירת שבת כהלכתה, ואת השאלות והתמיהות שעלו אצלן תוך כדי לימודן המשותף הם רשמו, וגב' סגל הייתה מתקשרת באופן תדיר לרב נויבירט והוא היה מיישב את תמיהותיה.

השני הוא על אלחנן שמואלי ז"ל, מהבנים הראשונים של קיבוץ שעלבים. אלחנן שירת שנים רבות בצבא, בתפקידו האחרון שימש כמפקד חטיבת שריון. הוא נהרג בשנת תשע"ב בהתרסקות מטוס קל אותו הטיס. אחיו שיבל"א, הרב יעקב שליט"א,

ר"מ בישיבת כפר חסידים שבצפון, סיפר שבעת שבת החתן שלו הבחין חותנו הגאון רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל, ראש ישיבת 'כנסת חזקיהו' בכפר חסידים, שאלחנן [שהיה אז קצין צעיר בצבא] מוזג כוס של מים רותחים על קפה בשבת. הרב העיר לו שאסור לעשות כן בשבת, אך אלחנן לא ויתר: 'בשמירת שבת כהלכתה כתוב שמוותר! הרב השיב לו שכדאי להימנע כי רבים מחמירים בכך. כמוכן ש'תקרית' זו לא העיבה על השמחה, אדרבה, הרב מישקובסקי העריך את אלחנן על תשובתו המיידית. לגופו של עניין, אכן במהדורה הראשונה של 'שמירת שבת' מתיר הרב נויבירט למזוג מים חמים מכלי שלישי על קפה שחור או על שקית תה לא מבושלים, אך במהדורה האחרונה הוא אוסר זאת, אם כי בהערות שם הוא מביא שהגר"מ פיינשטיין באגרות משה ועוד פוסקים מתירים, כאמור במהדורה הראשונה.

ב. רב בית החולים שערי צדק

הרב יהושע נויבירט זצ"ל כיהן במשך שנים רבות כפוסק ההלכה של בית החולים 'שערי צדק', יחד עם רבי משה הלברשטם זצ"ל, דיין ומורה הוראה מפורסם בעדה החרדית בירושלים. אל הרב הלברשטם פנו בשאלות בעיקר בני העדה החרדית, ואילו הרב נויבירט זצ"ל היה מורה הוראה בשכונתו בית וגן, שהינה בעלת אופי אוכלוסייה שונה. פעם פנה אברך ירושלמי לרב הלברשטם בשאלה שהייתה קשורה לשהייה בשבת בבית החולים, והרב הלברשטם היפנה אותו לעמיתו הרב נויבירט. האברך היסס, הוא נהג לשאול רק רבנים מהעדה החרדית. אמר לו הרב הלברשטם בקול רם, כך שכל הנמצאים ב'בית ההוראה' שמעו: "הרב נויבירט יודע משנה ברורה הלכות שבת יותר טוב ממה שאני ואתה יודעים 'אשרי יושבי ביתך'..." מסורת שמירת ההלכה בביה"ח שערי צדק קיימת עוד מימי היווסדו של בית החולים ע"י ד"ר ואלך, והאחריות עליה מונחת על כתפי הרב הפוסק של בית החולים. אמנם השאלות הקשות ביותר שהגיעו לרב נויבירט בתפקידו כאחראי על קיום ההלכה ב'שערי צדק' עסקו דווקא בתחומים הנוגעים לענייני 'אבן העזר', שאלות שהתחדשו בדורנו בעקבות ההתפתחות המדהימה של המדע בתחום ההפרייה. כך בספר רפואה והלכה¹ נדפסה שאלה קשה: האם מותר לחתן שעובר טיפול כימותרפי העלול לגרום לעקרנותו, להקפיא כמות מסוימת של זרמה כדי שיוכל להעמיד בעתיד צאצאים באמצעות הפריה מלאכותית? פרופ' אברהם אברהם נר"ץ מביא בספרו 'נשמת אברהם' שדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל היא שחייב 'פרו ורבו' חל רק על אדם נשוי, ולכן אין לבצע את הטיפול הזה בבחור רווק; ואילו לדעת הגרש"ז אין הבדל בין נשוי לרווק בעניין זה, אך גם אדם נשוי אינו מחויב מן התורה בהקפאת זרע לצורך פרייה ורבייה - הספק הוא רק אם הדבר אסור או מותר, אבל ודאי אין בכך מצוה. ומוסיף בעל 'נשמת אברהם' שבעל פה אמר לו

1 ירושלים תשס"ו, בעריכת הרב ד"ר מרדכי הלפרין, עמ' 46.

הגרש"ז אויערבך שאין לעשות דבר כזה, "כי לא כך השקפתה של תורה". הרופא הידוע הרב מרדכי הלפרין נ"י דן בהבנת פסק הגרש"ז, אם כוונתו שיש בכך איסור ממש, או שהגרש"ז משאיר מקום לדיון נוסף ופסיקה בכל מקרה לגופו. הוא תמה כיצד ניתן לעמוד לפני החולה ולגזור עליו שלא יהיה לו זרע של קיימא, אף שמבחינה רפואית יש לכך פיתרון פשוט.

והנה שאלות אלו הופנו גם לגאון רבי יהושע נויבירט זצ"ל ע"י הנהלת בית החולים שערי צדק. במקרה ההוא לא היה מדובר בחתן, אלא בבחור שהגיע למחלקה האונקולוגית, והרופאים הציעו לו לפני הטיפול הכימותרפי, שעלול לפגוע ביכולת ההולדה שלו בעתיד, לנהוג כפי שתואר לעיל. הרב נויבירט אסר זאת, מפני שלדעת הרב אלישיב אין לכך שום היתר וגם לדעת הרב אוירבך 'לא כך השקפתה של תורה'; אך הנהלת בית החולים העמידה עצמה כנציגת החולה, ותבעה מהרב נויבירט שיאפשר את התהליך המקובל מאוד בעולם הרפואי². הגאון הרב אשר וייס שליט"א, שמשמש כיום כרב פוסק של בית חולים 'שערי צדק', אמר בניחוח אבליים אצל משפחת נויבירט שבחדר זה של הרב זצ"ל הוכרעו שאלות הרות גורל, והן הן הדברים.

ג. מניעת עיתונות פסולה

הרב נויבירט יצא במלחמת תנופה לביעור עיתונים חילונים מרחבי שכונת בית וגן. בקיוסקים ובחנויות היה מקובל לפני שנים למכור את העיתונים הללו בריש גלי. היו שראו בהמשך הפצתם זכות בסיסית של אזרחי השכונה המעוניינים בכך, אך לא כך הייתה דעת הרב זצ"ל. בסוף ספר 'שמירת שבת כהלכתה' [מהדורה קמא] מובא מכתבו של הגרש"ז לגבי הדפסת עיתונים בחול המועד, ושם הוא מתייחס לעיתונים חילונים "שהדפסתם באיסור בכל ימות השנה", וכמו שכתב במשנה ברורה הלכות שבת סי' שז ס"ק סא, ולכן כלפיהם כלל לא מתעוררת השאלה. לאור הוראת רבו הגרש"ז הגה הרב נויבירט רעיון מתחוכם כיצד להפסיק את התופעה. הוא ייסד ועד כשרות שכונתי בראשותו. הוא מינה משגיח מטעמו שיפקח על כשרות המוצרים שהינם של ארגוני כשרות שניתן לסמוך עליהם, אך התנאי הראשי והקודם לקבלת הכשרות מטעמו היה אי מכירת עיתונים חילונים במקום. פעולה זו נחלה הצלחה גדולה, ואט אט שופרה כשרות המוצרים וגם נעצרה מכירת העיתונים הנ"ל בכל הדוכנים והחנויות בכל רחבי השכונה. ועד הכשרות שלו ממשיך לפעול עד היום על פי אותם תנאים.

הרב פעל גם בתחום הצניעות, וביקש ממנהל הבנק בבית וגן שהפקידות יופיעו

2 [ישפוסקים רבים מתירים אותו, כמו הגר"ד פיינשטיין ('אסיא' נא-נב תשנ"ב עמ' 73), הגר"י אריאל (שו"ת באוהלה של תורה ח"א סי' סט), וכן פוסקים למעשה הגר"א וייס והגר"ש דייכובסקי ועוד. העורך.]

לעבודה בלבוש צנוע, המתאים לתושבי השכונה. המנהל התרשם שהבקשה צודקת, ויתכן שהוא גם הבין שאם התביעה תידחה הרב נויבירט ימליץ לציבור לעזוב את הבנק. כבר למחרת כל העובדות מילאו אחרי הוראת המנהל, והגיעו לעבודה בלבוש התואם לדת משה ויהודית ולמנהג תושבי השכונה.

ד. גבאי צדקה

שנים רבות היה הגרי"י נויברט גבאי צדקה. נזקקים ומקרים קשים היו מגיעים אליו כדי לקבל את המלצתו, שהייתה פותחת להם דלתות בשכונת בית וגן ומחוצה לה. הרב נויבירט דרש תמיד לקבל תחילה את המלצת הרב המקומי שמכיר אישית את המבקש, ורק אחר כך אם התרשם שאכן מגיע לנזקק צדקה היה כותב המלצה משלו. על סמך אישוריו של הרב נויבירט רבים תרמו את כספי הצדקה ומעשר כספים שלהם לאותם נצרכים. כמוכן שהאישור שלו נשא את שם הנצרך ופרטיו המזהים, והוא אף הוגבל לתקופה של כמה חודשים. בנוסף היו רבים ששלחו כספי צדקה לרב נויבירט ישירות כדי שיחלקם בעצמו כגבאי צדקה נאמן³. מספר מכתבי הצדקה שהיה הרב נויבירט מקבל עמד בממוצע על כמאה מכתבים ביום!

ה. גמ"ח הלוואות

נוסף לעסקי הצדקה ניהל הרב נויבירט גמ"ח הלוואות במשך שנים רבות לתועלת הציבור הרחב. הבנים שיחיו מספרים שסכום הלוואות שחילק הגמ"ח בעשרות שנות קיומו הגיע לכמיליארד [!] דולר! בעיני הציבור, סוד חוסנו של הגמ"ח היה בהקפדה הגדולה של הרב על תשלום הפירעון ביום שנקבע, כך שאם היה איחור - הופקדו כבר למחרת המחאות הביטחון של הערבים⁴. הדיוק והעמידה על הכללים גרמה לכך שהקרן לא התמוססה, כפי שקורה בגמ"חים רבים, אלא להיפך - האמון של הציבור בגמ"ח של הרב נויבירט גרם לכך שרבים תרמו לו מכספם, כך שיכלו להיעזר בו אלפי משפחות. אמנם הרב נויבירט התריע שגם בגמ"חים שמטרתם עזרה לנזקקים להלוואות, חובה יתירה היא להקפיד על איסורי ריבית. כאשר התמוטט גמ"ח ותיק ומפורסם בירושלים תלה זאת הרב נויבירט באיסור ריבית; בתקופת

3 בגמ' בשבת קיח, ב נאמר: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה. ופירש רש"י: שהמחלקים עליהם לבדוק לפי הצריך לכל אחד ואחד, ולפעמים שקרובה דעתם לרחם על זה ולחלוק לו יותר מהצורך, שאומדים אותו בהרווחה ואומדין את חברו בצמצום. עכ"ל. אמנם כאשר הרב משמש רק כשליח של הנותנים, שסומכים עליו שיעביר את הכסף לתעודתו, דינו כגבאי צדקה, שאינו נכשל בחלוקה שאינה הוגנת בין העניים השונים.

4 הרב נויבירט יעץ לערבים על הלוואות שלקחו קרוביהם או מכריהם שיתכוננו מראש לאפשרות שיאלצו לשלם את הלוואה אם לא תיפרע בזמנה, ושיחתמו על הערבות רק אם הם בטוחים שיש להם מהיכן לשלם [כך מסר ר' שלמה אברהם לאוי"ט].

האינפלציה החל הגמ"ח הלז להלוות בהצמדה, ומפורש בגמרא שהמלווה בריבית נכסיו מתמוטטים...

ו. קשריו עם רבני ההתיישבות

הרב נויבירט קיים קשר הדוק עם רבני ישובים חקלאים שומרי תורה. קשר הדוק במיוחד היה לרב נויבירט עם הישוב מעלה עמוס. ישוב חרדי זה, שנוסד לפני כשלושים שנה בקצה המזרחי של גוש עציון, במקום מבודד על גבול מדבר יהודה, סבל מקשיים רבים. בימי האינתיפאדה עזבו את הישוב תושבים רבים. גם המחלקה היהודית של השב"כ דאגה לתת למקום 'טיפול מיוחד', שהשאיר אצל כמה מתושבי הישוב צלקות לא נעימות. המצב לא היה פשוט, והרב נויבירט נחלץ לעזרת הישוב. הוא שלח את תלמידו הרב זאב חרל"פ שליט"א לכהן כרב הישוב, וזה ייצב את היישוב. הרב חרל"פ היה בקשר הדוק עם הרב בכל ענייני ההלכה וההנהגה שהתעוררו, עד שאפשר לומר שהמקום החזיק מעמד בכלל, וכישוב חרדי - כולל קיום מוצלח של תלמוד תורה ובי"ס בית יעקב איזוריים - בפרט, למרות כל הקשיים שנפלו בחלקו, הרבה בזכות תמיכתו והדרכתו של הרב נויבירט זצ"ל. גם לרבני הישובים מעלה לבונה, יצהר, חפץ חיים, שעלבים ועוד היה קשר הדוק עם הרב נויבירט. הרב נויבירט סבר שישוב חקלאי שומר מצוות צריך לבלוט לטובה ברמת ההקפדה שלו על מצוות התלויות בארץ, אחרת כביכול אין הצדקה להקמת הישוב! כך לדעתו חובה על הישובים להפריש תרומות ומעשרות מהיבול שגדל בשדותיהם בעצמם, ולא למכור פירות טבל, גם כאשר הקונה עומד בצורה כזו או אחרת תחת השגחה כשרותית. אמנם היו שטענו שהגרש"ז אויערבך זצ"ל קבע שבמקרה שייתכן שתיעשה הפרשה כפולה, גם במשק וגם במפעל הקונה למשל - אפשר לוותר על הפרשה בשדה, כי מכירה כזו נחשבת למכירה לצורך⁵, ואין צורך שהמשק יפריש גם הוא. אמנם הרב נויבירט לא הסכים לכך, מסיבה עקרונית: כשם שבבית יהודי צריך להפריש תרו"מ מכל מה שנכנס לתוכו, כך ישוב יהודי צריך לעשר כל מה שגדל בשדותיו. במקביל לקשריו עם ההתיישבות החקלאית שומרת המצוות הרב נויבירט זצ"ל העריך מאוד את המתישבים בגוש קטיף שחסמו בגופם את אויבי ישראל, וכאב את עקירתם. קשה היה לו לקבל שהמהלך הזה של הממשלה נבע מסיבות ביטחוניות.

ז. פורץ דרך בכשרות הבשר

עד לפני כמה עשרות שנים כל הבשר שיובא מחו"ל הגיע קפוא, וההכשרה בוצעה בארץ אחרי שהופשר. בגלל חומרת הגאונים שהמלח מוציא את הדם מן הבשר רק

5 ראה מסכת דמאי פרק ה משנה ח.

תוך שלושה ימים, ואם עברו שלושה ימים מאז השחיטה מותר רק לצלות את הבשר, נמנעו המהדרים הכשרות מלצרוך בשר זה, למרות שכמה פוסקים מקילים שניתן למנות את שלושת הימים מהזמן שהבשר הופשר. לפני כשלושים שנה החלה מחלקת שח"ל (=שחיטת חו"ל) של הרבנות הראשית להקים מערכי ההכשרה במפעלי הבקר בחו"ל, שם המליחו את הבשר מיידית - יום אחר השחיטה. צריכת הבקר למהדרין סופקה ע"י השחיטה המקומית בארץ, אך נוצרו הפרשי מחיר עצומים בין בשר כשר שהגיע ביבוא בעיקר מדרום אמריקה, לבין בשר שנשחט בארץ. חסרון הכיס הזה הביא את הרב נויבירט לחפש דרך שגם הציבור המהדר בכשרות יוכל לצרוך בשר 'חלק' שנשחט ע"י צוותי הרבנות הראשית בדרום אמריקה. מלבד בעיית ההכשרה הנ"ל היו שערערו על רמתם המקצועית של חלק מצוותות השוחטים והמשגיחים שנשלחו לחו"ל. בערב פסח אחד ערך הרב נויבירט בירור אצל צוות השחיטה שבשר 'חלק' משחיטתו הגיע באותם ימים לחנויות הבשר של ירושלים, ולאחר שהרב זצ"ל השתכנע שמהלך השחיטה, המליחה וההשגחה התנהל למישרין הוא המליץ לציבור לרכוש לקראת חג הפסח את הבשר החלק משחיטה זו, ויאכלו ענווים וישבעו. בהמשך יצא הרב בעצמו למסעות מפרכים לדרום אמריקה כדי לפקח על שחיטת בקר ע"י צוות שעמד תחת השגחתו האישית.

גם במשחטות העופות הקים הרב קו שחיטה מיוחד שעמד תחת השגחתו; תחילה היו אלו רק העופות שיועדו לישיבת 'קול תורה' שהוא היה האחראי על הכשרות בה, ואחר כך התפתח קו השחיטה הזה וסיפק עופות כשרים למהדרין במחיר נמוך בהרבה מעופות בהשגחה של גופי כשרות מהודרת אחרים.

ה. הדרכה הלכתית לחיילים

הרב נויבירט פרסם כמה מאמרים ב'המעין' בעקבות מלחמות ישראל. אחר מלחמת ששת הימים הוא פרסם מאמר שעסק בבעיות של מתגייס דתי, ואחר מלחמת שלום הגליל כתב על בעיות שהתעוררו אצל חיילים תוך כדי לחימה בלבנון. במאמר תגובה למאמרו צוטטה תשובת הגריא"ה הרצוג זצ"ל שנכתבה במלחמת השחרור ונדפסה בשו"ת שלו 'היכל יצחק', בה נאמר שיש לדרוש מן המפקדה לא לעשות פעולות של חילול שבת שניתן לדחות אותם לאחר השבת, אך אם למרות הבקשות המפקדה מוציאה את הפעולה לפעול בשבת אל לחייל הדתי לסרב פקודה, אלא עליו להצטרף לפעילות כדי ש"לא יתקלקל כל המאבק". הרב תמה על ההיתר הזה, ובטופס שלו הוא צייר סימן שאלה גדול בשולי הפסק של הרב הרצוג. למעשה בוודאי שיש לבדוק כל מקרה לגופו, כי מצד אחד לא תמיד החייל יכול לדעת את כל השיקולים על קביעת עיתויה של פעילות מלחמתית לזמן מסוים, אך מצד שני אין שום היגיון לשתף פעולה עם חילול שבת ללא כל צורך⁶.

6 יש להזכיר גם קונטרס מיוחד בענייני פיקוח נפש ורפואה בשבת שנתחבר על ידי הרב נויבירט זצ"ל כהדרכה לאחיות בבתי חולים.

ט. מקוואות טהרה

הרב נויבירט, בעקבות רבו הגרשז"א, נמנה על רבני 'המרכז לטהרת המשפחה' הבונה מקוואות בכל רחבי הארץ. בתוקף תפקידו הוא הוזמן לחנוכת מקוואות בישובים שונים ברחבי הארץ. לעיתים הצטרפה אליו הרבנית חוה תליט"א, ובכמה הזדמנויות היא סיפרה בהתרגשות על חנוכת המקוואות בישובים שומרי תורה בלב יש"ע שהיא השתתפה בהם, ועל הזכות הגדולה להרבות טהרה ברחבי ארץ ישראל. מלבד ההשתתפות בטקס חנוכת המקוואה, הרב נויבירט הקפיד לערוך סיור מדוקדק במקוואה כדי לוודא שהוא כשר למהדרין. את הפיקוח ההלכתי השוטף במקוואות ברחבי הארץ ביצע רב מפקח מטעם המרכז לטהרת המשפחה, שהוסמך לכך ע"י הגרש"ז אויערבך זצ"ל. הרב נויבירט היה מומחה לבדיקת מקוואות, כאשר כידוע החשש העיקרי הוא לקיומה של בעיית "זחילה", כלומר שמעטפת המקוואה אינה אטומה כראוי ויש זליגה של מים החוצה, דבר שפוסל את המקוואה לחלוטין. ב'התנגשות' הידועה בין איסור טבילה במים חמים בשבת, 'גזירת מרחצאות', לבין חובת הטבילה בליל שבת לאחר צאת הכוכבים, נטה הרב נויבירט להחמיר באיסור טבילה בחמים בשבת, ולהורות על טבילה ביום שישי כמה דקות לפני כניסת השבת [בתוספת הקפדות מסוימות כדי למנוע תקלות]; אך גדולי הפוסקים בירושלים לא קיבלו את דעתו, והשאירו על תילה את הוראת הגאון בעל 'קרבן נתנאל'⁷ שלצורך מצוה מותר לטבול במים חמים בשבת, ושעל כך חז"ל לא גזרו⁸.

י. חיבתו לשמירת מצוות שמיטה ואכילת פירותיה

יחיד בדור היה מוהר"ר יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל בחיבתו לקיום מצוות שביעית בקדושתה. הרב נויבירט נצמד לפסקי החזון איש בהלכות שביעית, ולא ראה כל מקום להחמיר במקום שהחזון איש הקל. הרב זצ"ל היה מעודד בכל יכולתו את חלוקת פירות השביעית במסגרת אוצר בי"ד, ושמח כאשר הציבור אכן השתמש בפירות שביעית - בהשפעתו הייתה בשכונת בית וגן הדרישה הגבוהה ביותר בירושלים לנטילת פירות אוצר בי"ד תוך השתתפות בהוצאות בית הדין. למרות שרבו הגרשז"א הורה שהשימוש ב'היתר המכירה' בשמיטה הוא בתחום האחריות של הרבנות הראשית - דעתו של הרב נויבירט הייתה נחושה נגד 'ההיתר': "הרי זה כלקחת מספריים וגזירת פרשת שמיטה מספר התורה!" - זו הייתה לשונו ממש. במקרה מסוים, כשאחד מחברי בית הדין רצה להקל בעניין אחד תוך צירוף הסברא שהחקלאי חתם על שטר "היתר מכירה" לחומרא - הרב נויבירט סירב לצרף את היתר המכירה כשיקול להקל. גם בשמיטת תשס"ח התנגד להיתר המכירה שכונה "המשדורג". בשתי השמיטות האחרונות לחייו [תשס"א ו-תשס"ח] עמד הרב

7 בהערותו על הרא"ש פרק במה מדליקין סי' כד ס"ק ק.

8 ועיין בשמירת שבת כהלכתה מהדורה תש"ע פרק יד הערה ד.

נויבירט בראש אוצר בית הדין לענבי יין, תוך שהוא סומך את ידיו שהטיפול בכרמים פוקח כהלכה על ידי מפקחים מטעם ועדת השמיטה של הרה"ר. המיץ והיין שייצר בית הדין חולקו בנקודות חלוקה בישובים רבים ברחבי הארץ. נוסף על ההקפדה על הלכות השמיטה דאג הרב שחלק ניכר מהתוצרת יחולק לנצרכים בחינם.

אחת ההכרעות העקרוניות שלו בנושא הייתה בשאלה הבאה: אחת הישיבות קלטה מספר משטחים של בקבוקי מיץ ענבים של אוצר בית דין, והוראת הרב נויבירט למנהל המטבח הייתה שאין הישיבה מתכוונת לזכות ביין שבמשטחים הללו, ושהוא נשאר בבעלות אוצר בית הדין עד השימוש בו, בין השאר כדי שלא יהיה צורך לבער את היין בפסח של שמינית. אמנם היו תלמידים בישיבה שסירבו לטעום ממיץ הענבים הזה משום שברמב"ם ובפוסקים רבים לא הוזכר כלל עניין אוצר בית דין, ולכן לאחר תקופה ארוכה נשארה כמות של ארגזים במחסני הישיבה שעמד לפוג התאריך האחרון שבהם הם ראויים לשתיה. מנהל המשק בישיבה רצה להחזיר את הארגזים האלו לאוצר בית הדין, אך המשווק של אוצר בית דין טען שלאחר תקופה ארוכה שכזו לא רשאית הישיבה להחזיר את הבקבוקים למחסני אוצר בית הדין. הרב נויבירט הכריע שהואיל והישיבה כלל לא קנתה את המיץ, אלא רק איחסנה אותו במחסניה, על כן על אוצר בית הדין לקבל את ארגזי מיץ הענבים, ואין הישיבה חייבת לשלם דבר עבור הוצאות בית הדין בייצור המיץ וההובלה אל הישיבה, ואפילו לא עבור ההובלה החוזרת כדי להוציא את הארגזים ממחסני הישיבה.

<p>רכיבים: מיץ ענבים טבעי לשטור בקרוז אחרי הפתיחה</p> <p>תכולה 1 LITRE מפוסטר</p> <p>סימון תזונתי ל1000 מ"ל 74 קלוריות</p>	<p>מיץ ענבים 100% טבעי</p> <p>מיוצר עבור אוצר בית דין בראשות הרה"ג ר' יהושע י. נויבירט שליט"א</p> <p>קדושת שביעית - לא למכירה</p>	<p>נשור לפסח</p> <p>לפרטים: 052-7619726</p> <p>מיוצר ע"י מספר יצרן 5202 את. מישור אדומים</p>
--	--	--

תווית על בקבוק מיץ ענבים מאוצר ביה"ד בראשות הרב נויבירט

יא. חגור בשמיטה

אבי מורי הר"ר שמואל לאוי"ט סיפר, שאת הקונטרס 'דיני שמיטת קרקעות' כתב הרב נויבירט בהיותו יחד עם משפחתו בנופש בקיבוץ שעלבים [כנראה בערב שנת שמיטה תשל"ג]. שנים רבות אחר כך, עובדי המטע במושב גמזו שבשפלה ויתיר בדרום הר חברון שאלו את בית הדין שבו היה הרב זצ"ל חבר, האם מותר להם לחגר את האפרסקים, ואת הגפנים מזן סולטנינה, כדי שהפירות יהיו גדולים יותר. פעולת החגירה היא חריצת חריץ בגזע העץ המעכבת את ירידת חומרי המזון שנמצאים בנוף הענף חזרה לשורשים, וכתוצאה מכך העץ מקדיש את עודפי המזון שנשארו אצלו להגדלת הפרי. הרב נויבירט ובית דינו הורו לחקלאים שלמרות שהדבר יגרום שהפירות יהיו קטנים אין לחגר בשמיטה. כתוצאה מכך קיבלו צרכני אוצר בית הדין, ביניהם תלמידי ישיבות 'קול תורה' ו'חכמת שלמה', פרי טעים, עסיסי, אך קטן יותר מאשר הפירות בשנה רגילה; אמנם במחסני שמיטה רבים 'עיקמו את האף' לנוכח המראה של הפרי השמיטתי הזה.

יב. פירות שביעית בישיבת 'קול תורה'

שאלה אחרת העלו תלמידי ישיבת קול תורה לפני הרב נויבירט לגבי אבוקדו מאוצר בית דין. בסוף הארוחה נשארים חלקי פרי צמודים לקליפה או לגלעין, ואחריה מגיעים פועלי ניקיון שאינם בני ברית ואוספים את כל הפסולת שנותרה על השולחן, כולל שיירי האבוקדו הקדושים בקדושת שביעית, ומשליכים הכל לסל. האם אין בכך "הפסד פירות שביעית"? הרב נויבירט סיפר שהיו תלמידים שאספו את השיירים לפח שמיטה נפרד, אך רבים התייחסו לשאריות האלו כאל פסולת שאין בה קדושת שביעית. הרב נויבירט הורה שיש לחזק את תודעת תלמידי הישיבה להקפדה בהלכות שביעית, ולכן קבע שיש להקפיד לזרוק את שיירי האבוקדו בפח נפרד.

יג. היתר הר"ש והרמב"ן בירקות בשמיטה

היו שדות תפוחי אדמה שנזרעו כשבועיים לפני שמיטה ונבטו לפני ראש השנה, ובהמשך החורף נאספו במסגרת אוצר בי"ד. הובאה לפני הרב נויבירט תלונה שהאחראים על אוצר בי"ד מוכנים עקרונית לחלק תפוחי אדמה לעמותות חסד, אך רק לאחר החזרת הוצאותיהם במלואן. בינתיים הם העבירו לעמותות חסד תפוחי אדמה שברובם היו מעופשים ורקובים. הרב נויבירט ניסה להתערב, אך כיון שהמצב לא השתנה, הורה שאין ליטול תפוחי אדמה משם. לקראת סיום העונה, החל אותו אוצר בי"ד לחלק משטחי תפוחי אדמה לעמותות חסד כשהם ארוזים, שטופים ובאיכות טובה. כאשר ראה הרב נויבירט שהתייחסות אוצר בי"ד למצוה השתנתה לטובה, אמר שישמח מאוד שגם ישיבתו "חכמת שלמה" תקבל מתפוחי אדמה אלו. על השאלה, האם אינו חושש לדעת הרמב"ם שאיסור ספיחין נוהג על פי שעת לקיטת

הירק, ולא על פי שעת הנביטה כדעת הר"ש והרמב"ן [וכפי שהכריע מרן החזון איש למעשה], השיב שאינו חושש לכך, ואין על התלמידים בישיבה להחמיר עד כדי כך... את היתרו של החזון איש של 'שינוי מחזור זרעים' קיבל הרב נויבירט כפשוטו. מהו היתר שינוי מחזור הזרעים? היה נהוג בזמנו בשנים רגילות לזרוע באותה שדה גידולי חיטה, קטניות ושחת לסירוגין, כדי שהאדמה לא תדלדל מאבות המזון שבתוכה (בעקבות הדישון המודרני פסק כמעט לגמרי הנהוג הזה). החזון איש התיר לזרוע לפני שמיטה באופן שנוגד את מחזור הזרעה הרגיל, ואז נחשבת השדה כשדה בור וניר שאין רגילים לזרעה, שעליה לא גזרו חז"ל את גזרת ספיחין, אך קדושת שביעית נוהגת בפירותיה. הרב נויבירט היה מן הבודדים שרצו ליישם את היתרו של החזון איש הלכה ולמעשה.

יד. אפיית מצות שמורות וברכת 'על מחייתה'

לרב נויבירט הייתה חבורה קבועה לאפיית מצות במפעלי האחים לודמיר - "מצות יהודה". על צרכני המצות של חבורתו נמנו עוד רבים. הרב נויבירט נהג לאכול 'שרויה' בפסח כמנהג בית אביו, למרות שבמשפחת אמו, צאצאי הרב במברגר מווירצבורג, לא נהגו לאכול 'שרויה'.

בברכת 'על המחיה' על עוגות או כופתאות העשויות מקמח מצה נהג הרב כפי שכתוב בספר 'כפתור ופרח' [פרק עשירין] שעל מזונות שגדלו בארץ מברכים 'על מחייתה' כמו בפירות הארץ 'על פירותיה'; היות והחיטה של מצה שמורה גדלה בארץ (בניגוד לרוב מוצרי הדגן בארץ המיוצרים מחיטת יבוא) סבר הרב נויבירט שמברכים 'על מחייתה' על מאפים [עוגות] ותבשילים [כופתאות] המיוצרים מקמח מצה שמורה. אמנם מצאתי שדעת האדר"ת זצ"ל שאין לשנות את הברכה, וגם על חיטת ארץ ישראל מברכים 'על המחיה', כי בקמח טחון אין ניכר כל כך שבחה של ארץ ישראל. הגר"מ פיינשטיין טען שדברי 'כפתור ופרח' לא הובאו בפוסקים, ולכן אין לשנות את נוסח הברכה.

הובא כאן לקט הנהגות והלכות מאת הגאון רבי יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל, שמציג רק מעט ממעשיו הרבים בהפצת תורה והלכה, בייסוד והחזקת מוסדות חינוך וישיבות מפוארות, ובגמילות חסדים לכלל ולפרט⁹. הכרת תודה מיוחדת יש לכותב השורות האלו על הקירוב של חיבה שזכה לו מאת הרב זצ"ל. אשרינו שזכינו שחי גדול זה בדורנו. תהי נשמתו צרורה בצרור החיים.

9 הרב זצ"ל נתן לאחד משואליו דוגמא לגמילות חסד: לדעתו קניית חלקת קבר בחיים זהו חסד לילדים, כדי שברגע המר לא יצטרכו להתעסק בענייני החברא קדישא, ולהחליט החלטות היכן לקבור אם בהר הזיתים או בהר המנוחות למשל [לדעתו אין הבדל ביניהם!], וכן יחסך מהילדים ויכוח כספי במקרה שחלק מהם ירצו לקנות חלקת קבר במקום מיוחד.